Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Store Afdeling)

26. november 2013 *

»Appel — konkurrence — karteller — markedet for industrisække af plastik — moderselskabets ansvar for overtrædelse, der er begået af datterselskabet — moderselskabets solidariske ansvar for betalingen af den bøde, der er pålagt datterselskabet — urimeligt langvarig sagsbehandlingstid ved Retten — princippet om effektiv domstolsbeskyttelse«

I sag C-50/12 P,

angående appel i henhold til artikel 56 i statutten for Den Europæiske Unions Domstol, iværksat den 26. januar 2012,

Kendrion NV, Zeist (Nederlandene), ved advocaten P. Glazener og T. Ottervanger,

appellant,

den anden part i appelsagen:

Europa-Kommissionen ved F. Castillo de la Torre og S. Noë, som befuldmægtigede, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøgt i første instans,

har

DOMSTOLEN (Store Afdeling)

sammensat af præsidenten, V. Skouris, vicepræsidenten, K. Lenaerts, afdelingsformændene R. Silva de Lapuerta, M. Ilešič, L. Bay Larsen og M. Safjan samt dommerne J. Malenovský, E. Levits, A. Ó Caoimh, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, D. Šváby og M. Berger (refererende dommer),

generaladvokat: E. Sharpston

justitssekretær: fuldmægtig V. Tourrès,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 5. februar 2013,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 30. maj 2013,

afsagt følgende

* Processprog: nederlandsk.

Dom

1 Med sit appelskrift har Kendrion NV (herefter »Kendrion« eller »appellanten«), nedlagt påstand om ophævelse af den dom, der blev afsagt af Den Europæiske Unions Ret den 16. november 2011, Kendrion mod Kommissionen (sag T-54/06, herefter »den appellerede dom«), hvorved Retten frifandt Kommissionen for appellantens påstand om delvis annullation af Kommissionens beslutning K(2005) 4634 endelig af 30. november 2005 om en procedure efter artikel 81 [EF] (sag COMP/F/38 354 – Industrisække) (herefter »den anfægtede beslutning«), samt om annullation eller subsidiært nedsættelse af den bøde, som appellanten blev pålagt ved denne beslutning.

Retsforskrifter

2 Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 af 16. december 2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i […] artikel 81 [EF] og 82 [EF] (EFT 2003 L 1, s. 1), som har afløst Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i […] [artikel] [81 EF] og [82 EF] (EFT 1959-1962, s. 81), fastsætter følgende i artikel 23, stk. 2 og 3, der har erstattet artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17:

»2. Kommissionen kan ved beslutning pålægge virksomheder og virksomhedssammenslutninger bøder, hvis de forsætligt eller uagtsomt:

a) overtræder […] artikel 81 [EF] eller 82 [EF] […]

[…]

Bøden kan for hver af de virksomheder, som har deltaget i overtrædelsen, ikke overstige 10% af den samlede omsætning i det foregående regnskabsår.

[…]

3. Ved fastlæggelse af bødens størrelse skal der tages hensyn til både overtrædelsens grovhed og varighed.«

Tvistens baggrund og den anfægtede beslutning

3 Kendrion er et aktieselskab i henhold til nederlandsk ret.

4 Den 8. juni 1995 overtog Kredest Beheer BV – der var et helejet datterselskab under Combattant Holding BV, som selv var et helejet datterselskab under Kendrion – samtlige Fardem-koncernens aktiver og aktiviteter i Edam (Nederlandene) og i Beerse (Belgien) fra DSM NV.

5 I november 1995 solgte appellanten Fardem-koncernens aktiviteter i Belgien. I december 1995 blev datterselskabet Kredest Beheer BV's navn ændret til Fardem Holding BV. Dette fusionerede i september 2001 retligt med selskaberne Fardem Packaging BV og CAT International BV. Navnet Fardem Holding blev ved denne lejlighed ændret til Fardem Packaging BV (herefter »Fardem Packaging«).

6 I november 2001 underrettede British Polythene Industries plc Kommissionen om, at der eksisterede et kartel inden for sektoren for industrisække.

7 Efter at have gennemført kontrolundersøgelser i løbet af juni 2002 og efter at have fremsendt begæringer om oplysninger til Fardem Packaging i 2002 og 2003 indledte Kommissionen den administrative procedure den 29. april 2004, hvorefter den vedtog en klagepunktsmeddelelse mod flere selskaber, herunder bl.a. Fardem Packaging og Kendrion.

8 I mellemtiden havde Kendrion i september 2003 overdraget Fardem Packaging til lederne af dette selskab.

9 Den 30. november 2005 vedtog Kommissionen den anfægtede beslutning, hvis artikel 1, stk. 1, litra d), bestemmer, at Fardem Packaging og Kendrion har overtrådt artikel 81 EF, da førstnævnte fra den 6. januar 1982 til den 26. juni 2002 og sidstnævnte fra den 8. juni 1995 til den 26. juni 2002 har medvirket i en række aftaler og former for samordnet praksis inden for sektoren for industrisække af plast i Belgien, Tyskland, Spanien, Frankrig, Luxembourg og Nederlandene, som bestod i fastsættelse af priser og fælles prisberegningsmetoder, opdeling af markedet og fordeling af salgskvoter, tildeling af kunder, aftaler og ordrer, samordning af bud i forbindelse med visse udbud og udveksling af detaljerede oplysninger.

10 På dette grundlag pålagde Kommissionen i den anfægtede beslutnings artikel 2, stk. 1, litra d), Kendrion en bøde på 34 mio. EUR, idet den præciserede, at Fardem Packaging heraf hæftede som solidarisk ansvarlig for et beløb på 2,20 mio. EUR.

Den appellerede dom

11 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 22. februar 2006 anlagde Kendrion sag til prøvelse af den anfægtede beslutning. Appellanten nedlagde i det væsentlige påstand principalt om hel eller delvis annullation af denne beslutning, subsidiært om annullation eller nedsættelse af den bøde, som appellanten var blevet pålagt ved nævnte beslutning.

12 Retten identificerede otte anbringender i den af Kendrion fremførte argumentation. Med de syv første anbringender blev det gjort gældende, at der var sket en tilsidesættelse af artikel 81 EF, artikel 253 EF og artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003 samt af flere almindelige retsprincipper derved, at den anfægtede beslutnings dispositive del for det første var inkonsekvent i forhold til dens begrundelser, at Kommissionen for det andet med urette havde antaget, at Kendrion og Fardem Packaging udgjorde en økonomisk enhed, at appellanten for det tredje med urette var blevet holdt ansvarlig for en af Fardem Packaging begået overtrædelse, at den anfægtede beslutning for det fjerde havde pålagt appellanten en bøde i dennes egenskab af moderselskab, der var større end den, der blev pålagt datterselskabet, som var blevet fundet solidarisk ansvarligt, og at appellanten for det femte var blevet gjort til genstand for en anderledes behandling end de øvrige moderselskaber, der var blevet fundet solidarisk ansvarlige for de af et datterselskab begåede overtrædelser. Appellanten påberåbte sig for det sjette, at der var sket en tilsidesættelse af de nævnte bestemmelser derved, at grundbeløbet for bøden for Fardem Packaging var blevet fastsat til 60 mio. EUR, og derved at appellanten for det syvende var blevet pålagt en bøde på 34 mio. EUR. Med det ottende anbringende blev det gjort gældende, at der var sket en tilsidesættelse af retningslinjerne for beregningen af bøder i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 og artikel 65, stk. 5, [KS] (EFT 1998 C 9, s. 3).

13 Ved skrivelse af 12. januar 2011 besvarede appellanten et spørgsmål, som Retten havde stillet i henhold til artikel 64 i sit procesreglement, og hvorved Retten anmodede appellanten om at tage stilling til, hvorvidt Domstolens dom af 10. september 2009, sag C-97/08 P, Akzo Nobel m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 8237, havde nogen betydning for det andet anbringende i appellantens søgsmål.

14 Under retsmødet, som fandt sted den 9. marts 2011, gjorde Kendrion gældende, at sagsbehandlingstiden ved Retten havde været urimeligt langvarig. Retten forkastede i den appellerede doms præmis 18 dette argument som værende uden relevans.

15 Da Retten havde afsluttet sin gennemgang af alle de anbringender, som Kendrion havde gjort gældende til støtte for sit søgsmål, frifandt den Kommissionen i det hele.

Parternes påstande og retsforhandlingerne for Domstolen

16 Kendrion har nedlagt følgende påstande for Domstolen:

— Den appellerede dom ophæves helt eller delvist.

— Den anfægtede beslutning annulleres helt eller delvist, for så vidt som den vedrører appellanten.

— Den appellanten pålagte bøde ophæves eller nedsættes.

— Subsidiært hjemvises sagen til Retten.

— Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

17 Kommissionen har nedlagt følgende påstande for Domstolen:

— Appellen forkastes.

— Kendrion tilpligtes at betale sagens omkostninger.

18 Domstolen har i henhold til artikel 24 i sin statut og artikel 61 i sit procesreglement anmodet parterne, Europa-Parlamentet og Rådet for Den Europæiske Union samt medlemsstaterne om at besvare en række spørgsmål vedrørende de kriterier, der gør det muligt at vurdere, om varigheden af sag, der føres for Retten, kan anses for rimelig, samt de foranstaltninger, der kan afhjælpe følgerne af en uforholdsmæssigt lang varighed af en sådan sag.

Om appellen

Det andet appelanbringende

Parternes argumenter

19 Appellanten har med sit andet appelanbringende – som behandles først, for så vidt som det vedrører spørgsmålet om, hvorvidt Kendrion og dennes datterselskab, dvs. Fardem Packaging, kan anses for at udgøre en økonomisk enhed – gjort gældende, at Retten begik en retlig fejl ved fordelingen af bevisbyrden med hensyn til Kendrions udøvelse af en bestemmende indflydelse på sit datterselskab, og at den foretog en urigtig og utilstrækkeligt begrundet vurdering af de beviser, der i den anledning blev fremlagt af Kommissionen og af appellanten selv.

20 Kendrion har anført, at Kommissionen i den anfægtede beslutning, med henblik på at bevise, at der forelå en økonomisk enhed mellem appellanten og dennes datterselskab, baserede sig ikke blot på formodningen om, at et moderselskab udøver en bestemmende indflydelse på sit helejede datterselskab, men ligeledes på supplerende beviser. Efter at have anlagt denne bedømmelse og udtalt i den appellerede doms præmis 33, at »det skal undersøges, om Kommissionen anlagde et fejlskøn,

hvad angår såvel de supplerende oplysninger, der er nævnt i den [anfægtede] beslutning, som de oplysninger, som sagsøgeren har fremført for at tilbagevise formodningen om en bestemmende indflydelse«, begik Retten imidlertid en retlig fejl i den appellerede doms præmis 53 ved at udtale, at den ville begrænse sig til at »undersøge […], om sagsøgeren har formået at tilbagevise disse fire supplerende oplysninger«. Retten så herved bort fra, at bevisbyrden påhvilede Kommissionen.

21 Det var desuden på grund af en urigtig bedømmelse af disse supplerende oplysninger, at Retten i den appellerede doms præmis 68 nåede til den konklusion, at Kommissionen med rette havde kunnet lægge til grund, at appellanten og Fardem Packaging udgjorde en enkelt økonomisk enhed. Under alle omstændigheder begrundede Retten ikke i tilstrækkelig grad sin afgørelse på dette punkt.

22 Selv hvis det lægges til grund, at Retten foretog en korrekt bedømmelse af de omhandlede supplerende oplysninger, forholder det sig ikke desto mindre således, at Retten så bort fra, eller ikke foretog en tilstrækkelig gennemgang af de argumenter, som Kendrion havde anført for at bevise den forretningsmæssige uafhængighed, som Fardem Packaging rådede over.

23 Kommissionen er af den opfattelse, at det andet appelanbringende, som appellanten har anført til støtte for sin appel, skal forkastes.

24 Da Kommissionen erklærede Kendrion ansvarlig for den af Fardem Packaging begåede overtrædelse, baserede den sig udelukkende på det forhold, at sidstnævnte var et helejet datterselskab under appellanten på tidspunktet for de faktiske omstændigheder, og på formodningen om, at et moderselskab udøver en bestemmende indflydelse på sit datterselskab i en sådan situation. Selv om den anfægtede beslutning omtaler fire supplerende oplysninger, som skal godtgøre, at der forelå en sådan indflydelse, blev disse ikke anset for afgørende.

25 Hvad angår Rettens bedømmelse af den bevismæssige værdi af de supplerende oplysninger, der i den anfægtede beslutning er omtalt som beviser, der er påberåbt af Kendrion for at påvise, at dette selskab ikke udøvede nogen bestemmende indflydelse på sit datterselskab, finder Kommissionen, at Kendrions argumentation må afvises.

Domstolens bemærkninger

26 Med henblik på at vurdere det andet appelanbringende skal der erindres om den af Kendrion i førsteinstansen fremførte argumentation.

27 Som det fremgår af den appellerede doms præmis 31 og 32, afstod appellanten efter afsigelsen af dommen i sagen Akzo Nobel m.fl. mod Kommissionen fra at gøre gældende, at det blotte forhold, at et moderselskab besidder 100% af kapitalen i et datterselskab, er utilstrækkeligt til at skabe en afkræftelig formodning om, at dette moderselskab udøver en bestemmende indflydelse på sit datterselskabs adfærd. Appellanten anførte dog, under henvisning til præmis 155 i Rettens dom af 27. oktober 2010, Alliance One International m.fl. mod Kommissionen (sag T-24/05, Sml. II, s. 5329), at det – hvor Kommissionens formodning om, at et moderselskab udøver en bestemmende indflydelse på sit datterselskab, ikke udelukkende støttes på det forhold, at moderselskabet besidder hele kapitalen i datterselskabet, men ligeledes på supplerende oplysninger – skal efterprøves, om disse oplysninger i tilstrækkeligt omfang godtgør, at moderselskabet faktisk udøver en sådan indflydelse på datterselskabets adfærd.

28 I den forbindelse skal det bemærkes, at Kommissionen i den foreliggende sag i 580. betragtning til den anfægtede beslutning udtrykkeligt henviste til formodningen om, at et moderselskab udøver en bestemmende indflydelse på sit helejede datterselskab, inden den i 584. betragtning til denne beslutning angav, at denne tilgang ville blive beskrevet udførligt i hvert enkelt tilfælde i forhold til hver enkelt berørt virksomhed. I betragtningerne vedrørende Fardem Packaging bemærkede

Kommissionen for det første i 590. betragtning til samme beslutning, at Kendrion gennem et mellemliggende selskab besad 100% af kapitalen i Fardem Packaging, og at den ud fra denne konstatering havde fremsendt klagepunktsmeddelelsen til Kendrion. Kommissionen anførte for det andet i 594.-597. betragtning til nævnte beslutning en række supplerende oplysninger, der var kommet frem i løbet af den senere fase af den administrative procedure, og som ifølge Kommissionen bekræftede forekomsten af en indflydelse fra Kendrions side på selskabets datterselskab.

29 Det er i denne sammenhæng, at der skal foretages en gennemgang af Rettens argumentation i den appellerede dom. Efter at Retten i den appellerede doms præmis 49-51 havde henvist til retspraksis vedrørende formodningen om, at et moderselskab udøver en bestemmende indflydelse på sit helejede datterselskab, tilføjede den i samme doms præmis 52, at det med henblik på at afkræfte denne formodning »på den ene side påhviler moderselskabet at forelægge Kommissionen enhver oplysning vedrørende de organisatoriske, økonomiske og retlige forbindelser mellem moderselskabet og dettes datterselskab til vurdering […], og at Kommissionen for sin del på den anden side er faktisk forpligtet til at vurdere enhver oplysning vedrørende de forbindelser, der kan godtgøre, at datterselskabet optrådte selvstændigt i forhold til sit moderselskab, og at disse to selskaber derfor ikke udgjorde en økonomisk enhed«.

30 Retten bemærkede i den appellerede doms præmis 53, at Kommissionen i den foreliggende sag ikke havde begrænset sig til at gøre den omstændighed gældende, at appellanten besad 100% af kapitalen i Fardem Packaging, men ligeledes havde henvist til fire andre supplerende oplysninger. Retten udledte heraf, at det skulle undersøges, om appellanten havde formået at tilbagevise disse fire supplerende oplysninger. Dette gjorde Retten i den appellerede doms præmis 54-60, inden den i samme doms præmis 63-67 undersøgte de oplysninger, som appellanten havde anført med henblik på at tilbagevise formodningen om, at denne havde udøvet en bestemmende indflydelse på sit datterselskabs adfærd.

31 Retten konkluderede i den appellerede doms præmis 68, at »sagsøgeren hverken [havde] formået at afkræfte den bevismæssige værdi af hovedparten af de af Kommissionen fremførte supplerende beviser eller formodningen om, at sagsøgeren [havde] udøvet en faktisk kontrol med sit datterselskabs adfærd«.

32 Henset til den af Retten således fremførte argumentation kan Domstolen ikke tiltræde appellantens argumentation om, at Retten begik en retlig fejl i den appellerede doms præmis 53 ved at pålægge appellanten en forpligtelse til at »tilbagevise« de fire supplerende oplysninger, som Kommissionen havde anført i den anfægtede beslutning, skønt det påhvilede denne institution at godtgøre den bevismæssige værdi af de nævnte oplysninger. Dels fremgår det nemlig af nævnte doms præmis 54-60, at Retten undersøgte den bevismæssige værdi af disse supplerende oplysninger og konkluderede, at appellanten kun havde formået at afkræfte den bevismæssige værdi af et enkelt supplerende bevis. Dels følger det af samme doms præmis 63-67, at Kendrion ikke formåede at tilbagevise formodningen om, at selskabet havde foretaget en faktisk udøvelse af bestemmende indflydelse på sit datterselskab.

33 Den foreliggende sag adskiller sig således fra den sag, der lå til grund for dom af 19. juli 2012, Alliance One International og Standard Commercial Tobacco mod Kommissionen og Kommissionen mod Alliance One International m.fl. (forenede sager C-628/10 P og C-14/11 P, Sml., EU:C:2012:479). I denne henseende er det nemlig tilstrækkeligt at påpege, at Retten i dommen i første instans havde fastslået, at ingen af de supplerende beviser, der var anført i den anfægtede beslutning, kunne bekræfte formodningen om, at moderselskabet havde foretaget en faktisk udøvelse af bestemmende indflydelse på sit datterselskab (dommen i sagen Alliance One International og Standard Commercial Tobacco mod Kommissionen og Kommissionen mod Alliance One International m.fl., præmis 54).

34 Det var derfor uden at begå en retlig fejl, at Retten i den appellerede doms præmis 68 udtalte, at Kommissionen – henset til dels formodningen om, at et moderselskab udøver en bestemmende indflydelse på sit helejede datterselskab, dels de tre supplerende beviser, der bekræftede en sådan

bestemmende indflydelse – »[…] med rette kunne lægge til grund, at sagsøgeren og Fardem Packaging udgjorde en enkelt økonomisk enhed, og at sagsøgeren følgelig kunne pålægges ansvaret for Fardem Packagings konkurrencebegrænsende adfærd«.

35 For så vidt som Kendrion har gjort gældende, at begrundelsen i den appellerede dom vedrørende Rettens vurdering af de gennemgåede beviser er utilstrækkelig, skal det bemærkes, at dette argument reelt tager sigte på at anfægte en sådan vurdering. I den forbindelse og i det omfang Kendrion ligeledes har anført, at Retten har foretaget en fejlvurdering af disse oplysninger, er det tilstrækkeligt at erindre om, at bevisbedømmelse henhører under Rettens kompetence, og at det ikke tilkommer Domstolen at efterprøve denne bedømmelse i forbindelse med en appel.

36 Det følger af de foregående betragtninger, at det andet appelanbringende, som Kendrion har anført til støtte for sin appel, må forkastes.

Det første appelanbringende

Parternes argumenter

37 Kendrion har med sit første appelanbringende kritiseret Retten for at have begået en retlig fejl og for at have begrundet den appellerede dom på en selvmodsigende og utilstrækkelig måde, for så vidt som Retten i den appellerede doms præmis 22-30 udtalte, at Kommissionen havde givet en tilstrækkelig redegørelse for de grunde, ud fra hvilke den havde pålagt appellanten en bøde, der var større end den, der blev pålagt appellantens datterselskab, dvs. Fardem Packaging.

38 Efter at Retten i den appellerede doms præmis 22 havde bemærket, at »en retsakts dispositive del er uløseligt forbundet med dens begrundelse, således at den om fornødent skal fortolkes under hensyn til de begrundelser, der har ført til dens vedtagelse«, konkluderede Retten i nævnte doms præmis 29, at »til trods for sin tvetydige affattelse er rækkevidden og indholdet af [den anfægtede] beslutnings artikel 2, [stk. 1,] litra d), fuldt ud forståeligt ved læsningen af betragtningerne« til denne.

39 Kendrion, som finder, at den anfægtede beslutnings dispositive del er uforenelig med dens begrundelser, har kritiseret Retten for ikke at have foretaget en korrekt anvendelse af det princip, der er henvist til i den appellerede doms præmis 22. Retten så i denne doms præmis 24 og 25 bort fra, at Kommissionen ifølge betragtningerne til den anfægtede beslutning henregnede Kendrion til de moderselskaber, der var solidarisk ansvarlige for de af deres datterselskaber begåede overtrædelser, hvorfor Kendrion kunne holdes solidarisk ansvarlig for betalingen af den bøde, der blev pålagt Fardem Packaging. I den anfægtede beslutnings dispositive del byttede Kommissionen imidlertid om på rollerne ved at pålægge Kendrion bøden og holde Fardem Packaging delvist solidarisk ansvarlig for dens betaling. Denne beslutnings dispositive del er ikke blot »tvetydigt« affattet, som Retten konstaterede, men er i modstrid med betragtningerne til beslutningen.

40 Kommissionen har gjort gældende, at moderselskaber og datterselskaber er ligeligt ansvarlige for en overtrædelse af konkurrencereglerne. Der er ingen forskel på moderselskabers solidariske ansvar og datterselskabers eget ansvar, idet de alle holdes solidarisk ansvarlige, eftersom de indgår i den økonomiske enhed, der har overtrådt konkurrencereglerne.

Domstolens bemærkninger

41 Det bemærkes, at den begrundelse, som kræves i henhold til artikel 296 TEUF, skal tilpasses karakteren af den pågældende retsakt og klart og utvetydigt angive de betragtninger, som den institution, der har udstedt den anfægtede retsakt, har lagt til grund, således at de berørte parter kan få kendskab til

grundlaget for den trufne foranstaltning, og således at den kompetente ret kan udøve sin prøvelsesret (jf. bl.a. dommen i sagen Alliance One International og Standard Commercial Tobacco mod Kommissionen og Kommissionen mod Alliance One International m.fl., præmis 72).

42 Inden for rammerne af de individuelle beslutninger fremgår det således af Domstolens faste praksis, at forpligtelsen til at begrunde en individuel beslutning, ud over at gøre det muligt at udøve en retslig kontrol, har til formål at give den berørte part oplysninger, der er tilstrækkelige til at afgøre, om beslutningen muligvis er behæftet med en sådan mangel, at dens gyldighed kan anfægtes (jf. bl.a. dommen i de sagen Alliance One International og Standard Commercial Tobacco mod Kommissionen og Kommissionen mod Alliance One International m.fl., præmis 73).

43 I forhold til at vurdere, hvorvidt begrundelsen for den anfægtede beslutning var tilstrækkelig med hensyn til grundene til, at der i denne beslutnings artikel 2, stk. 1, litra d), blev pålagt Kendrion en bøde som moderselskab, for betalingen af hvilken Fardem Packaging som datterselskab blev holdt delvist solidarisk ansvarlig, skal der tages udgangspunkt i den forudsætning, at Kommissionen, som det fremgår af bedømmelsen af denne appels andet appelanbringende, med rette kunne lægge til grund, at Kendrion og Fardem Packaging udgjorde en enkelt økonomisk enhed, og at appellanten derfor kunne pålægges ansvaret for dette datterselskabs konkurrencebegrænsende adfærd (jf. denne doms præmis 34).

44 Retten bemærkede i den appellerede doms præmis 25, at »[den anfægtede] beslutning rummer talrige redegørelser for grundene til, at Kommissionen lagde til grund, at moderselskaberne og deres datterselskaber burde holdes solidarisk ansvarlige for overtrædelsen«, idet Retten angav, at disse grunde er klargjort i generelle vendinger i 577.-583. betragtning til denne beslutning og, mere specifikt, i 587.-599. betragtning til denne. Retten fastslog i samme doms præmis 26, at »det fremgår af disse redegørelser, at Kommissionen pålagde sagsøgeren en bøde på grund af det forhold, at denne udgjorde en enkelt økonomisk enhed sammen med Fardem Packaging fra 1995 til 2003«, og at det fulgte heraf, at eftersom sidstnævntes konkurrencebegrænsende adfærd kunne tilregnes sagsøgeren på grund af deres tilhørsforhold til den samme økonomiske enhed, »[blev] sagsøgeren ved denne tilregnelse anset for selv at have begået overtrædelsen«.

45 Det skal tilføjes, at Kommissionens begrundelse i denne forbindelse i 578.-580. betragtning til den anfægtede beslutning var ledsaget af talrige henvisninger til såvel Rettens som Domstolens praksis på dette område.

46 Det var på denne baggrund med føje, at Retten fandt, at begrundelsen for den anfægtede beslutning var tilstrækkelig til at gøre det muligt for appellanten at forstå grundlaget for, at selskabet var blevet pålagt et ansvar.

47 Eftersom Kendrions ansvar, således som det følger af Rettens konstateringer, var baseret på princippet om det personlige ansvar for den økonomiske enhed, som selskabet udgjorde sammen med sit datterselskab (jf. i denne retning bl.a. dom af 11.7.2013, sag C-440/11 P, Kommissionen mod Stichting Administratiekantoor Portielje, Sml., EU:C:2013:514, præmis 37-39 og den deri nævnte retspraksis), kan appellanten ikke gøre gældende, at den anfægtede beslutnings artikel 2, stk. 1, litra d), er i modstrid med begrundelserne for denne beslutning derved, at den pålægger selskabet en personlig bøde.

48 For så vidt som den nævnte bestemmelse i den anfægtede beslutning pålægger Kendrions datterselskab Fardem Packaging et solidarisk ansvar for en del af den bøde, der pålægges Kendrion som moderselskab, skal det fastslås, som også Retten gjorde det i den appellerede doms præmis 29, at selv om ordlyden af denne bestemmelse er tvetydig, er dens rækkevidde og indhold fuldt ud forståeligt ved læsningen af betragtningerne til denne beslutning, navnlig, som Retten bemærkede i den appellerede doms præmis 28, 814. og 815. betragtning til denne. Det fremgår nemlig af disse betragtninger, at det

forhold, at Fardem Packaging blev pålagt en bøde, der var mærkbart mindre end den, der blev pålagt dets moderselskab, følger af anvendelsen af det loft på 10%, der er fastsat i artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003.

49 For så vidt som Kendrion har gjort gældende, at selskabet ikke kunne pålægges en bøde, der var større end den, der blev pålagt Fardem Packaging, er dette argument sammenblandet med det, der udgør appellens tredje appelanbringendes første led, sammen med hvilket dette argument vil blive behandlet.

50 Det følger af de foregående betragtninger, at det første appelanbringende, som er anført til støtte for appellen, må forkastes.

Det tredje appelanbringende

51 Det tredje appelanbringende, som Kendrion har anført til støtte for sin appel, rummer tre særskilte led, som vil blive behandlet et for et.

Tredje appelanbringendes første led

– Parternes argumenter

52 Kendrion har kritiseret Retten for at have misforstået begrebet solidarisk ansvar.

53 Kendrion har under henvisning til dom af 20. januar 2011, General Química m.fl. mod Kommissionen (sag C-90/09 P, Sml. I, s. 1, præmis 40 og 89), gjort gældende, at denne dom fastslår en retsregel, hvorefter Kommissionen på grundlag af formodningen om, at et moderselskab udøver en bestemmende indflydelse på sit helejede datterselskab, kan holde moderselskabet solidarisk ansvarligt for betalingen af den datterselskabet pålagte bøde. Begrebet solidarisk ansvar, som er begrundet i nødvendigheden af at sikre den faktiske inddrivelse af bøden, indebærer således, at moderselskabet alene kan holdes ansvarligt for betalingen af den datterselskabet pålagte bøde.

54 Kommissionen har bestridt denne argumentation af de samme grunde som dem, der er anført som svar på det første appelanbringende.

– Domstolens bemærkninger

55 Det bemærkes indledningsvis, at såvel Kendrions ansvar som moderselskab som Fardem Packagings ansvar som datterselskab hviler på det forhold, at disse selskaber begge indgik i den økonomiske enhed, som overtrådte artikel 81 EF. Som påpeget af Retten i den appellerede doms præmis 26, anses appellanten af denne grund for selv at have begået overtrædelsen af de EU-retlige konkurrenceregler.

56 Det følger heraf, at det solidaritetsforhold, der består mellem to selskaber, som udgør en sådan økonomisk enhed, i henseende til betalingen af bøden ikke kan reduceres til en form for kaution, der stilles af moderselskabet til sikring af betalingen af den datterselskabet pålagte bøde.

57 I den foreliggende sag svarer det beløb, som Kommissionen fandt passende for at forfølge Fardem Packagings deltagelse i kartellet i en periode på mere end 20 år, som fastslået af Retten i den appellerede doms præmis 87, ikke til det beløb på 2,20 mio. EUR, der er nævnt i den anfægtede beslutnings dispositive del, men til et beløb på 60 mio. EUR, dvs. et beløb, der overstiger det beløb på 34 mio. EUR, som Kendrion blev holdt ansvarlig for for den periode, hvori denne og Fardem Packaging udgjorde en og samme virksomhed i artikel 81 EF's forstand. Som påpeget af Retten i samme doms præmis 89, skyldes det forhold, at Kommissionen i den anfægtede beslutning pålagde appellanten en bøde på 34 mio. EUR og Fardem Packaging en bøde på 2,20 mio. EUR, at det loft på 10%, der er

fastsat i artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003, blev anvendt på Fardem Packaging. Det var i den sammenhæng med rette, at Retten i nævnte doms præmis 92 og 93 udtalte, at i det tilfælde, hvor to særskilte juridiske personer, såsom et moderselskab og dettes datterselskab, ikke længere udgør en virksomhed i artikel 81 EF's forstand på tidspunktet for vedtagelsen af en beslutning, der pålægger dem en bøde for overtrædelse af konkurrencereglerne, har hvert af disse selskaber ret til individuelt at få anvendt loftet på 10% af omsætningen, og at Kendrion under disse omstændigheder ikke kunne hævde at være omfattet af det loft, der gjaldt for selskabets tidligere datterselskab.

58 Kendrions argumentation om, at dette selskab ikke kunne tilpligtes at betale en bøde, der var højere end den, der blev pålagt dennes datterselskab, er således ugrundet og må følgelig forkastes.

Tredje appelanbringendes andet led

– Parternes argumenter

59 Kendrion har kritiseret Retten for at have set bort fra det forhold, at Kommissionen i den anfægtede beslutning tilsidesatte ligebehandlingsprincippet.

60 Kendrion har anført, at selskabet er det eneste moderselskab, som blev pålagt en højere bøde end sit datterselskab for en overtrædelse, der var begået af sidstnævnte, og hvori Kendrion som moderselskab ikke selv havde deltaget. Det var med urette, at Retten i den appellerede doms præmis 109 begrundede denne forskelsbehandling med det loft på 10% af omsætningen, der er fastsat i artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003. Anvendelsen af dette loft kunne forklare en forskel vedrørende bødebeløbet, men ikke den principielle forskel, som Kommissionen indførte mellem Kendrion og de andre moderselskaber.

61 Ifølge Kommissionen var det med rette, at Retten i den appellerede doms præmis 109 lagde til grund, at det fremgår af den anfægtede beslutning, at Kommissionen anvendte en og samme metode til fastsættelse af bødebeløbene for samtlige adressater for denne beslutning. Det forhold, at denne metode i to tilfælde førte til, at der blev pålagt moderselskabet en højere bøde end datterselskabet, er alene en følge af en konsekvent anvendelse af den valgte beregningsmetode.

– Domstolens bemærkninger

62 Ifølge det generelle ligebehandlingsprincip, der er et generelt princip i EU-retten, må ensartede situationer ikke behandles forskelligt og forskellige situationer ikke behandles ens, medmindre en sådan behandling er objektivt begrundet (jf. bl.a. dom af 16.12.2008, sag C-127/07, Arcelor Atlantic et Lorraine m.fl., Sml. I, s. 9895, præmis 23 og den deri nævnte retspraksis).

63 Hvad angår fastsættelsen af bødens størrelse kan der navnligt ikke gennem anvendelse af forskellige beregningsmetoder udøves forskelsbehandling af de virksomheder, der har deltaget i en aftale eller samordnet praksis i strid med artikel 81 EF (jf. bl.a. dommen i sagen Alliance One International og Standard Commercial Tobacco mod Kommissionen og Kommissionen mod Alliance One International m.fl., præmis 58 og den deri nævnte retspraksis).

64 I den foreliggende sag har appellanten ikke bestridt den konstatering, som Retten foretog i den appellerede doms præmis 109, og ifølge hvilken »det fremgår af den [anfægtede] beslutning, at Kommissionen anvendte en og samme metode til fastsættelse af bødebeløbene for samtlige adressater for den [anfægtede] beslutning, herunder appellanten, der holdes ansvarlige som moderselskaber til et datterselskab, der har været indblandet i kartellet«. Appellanten er derimod af den opfattelse, at

selskabet er offer for en forskelsbehandling derved, at det blandt samtlige de moderselskaber, der er adressater for den nævnte beslutning, er det eneste, der er blevet pålagt en højere bøde end sit datterselskab, til trods for, at det ikke har deltaget i den af sidstnævnte begåede overtrædelse.

65 En tilsidesættelse af ligebehandlingsprincippet på grund af en forskellig behandling forudsætter imidlertid, at de pågældende situationer er sammenlignelige, henset til alle de omstændigheder, som kendetegner dem (jf. bl.a. dommen i sagen Arcelor Atlantic et Lorraine m.fl., præmis 25).

66 I forhold til de øvrige moderselskaber frembød Kendrions situation imidlertid, som generaladvokaten har anført i punkt 104 i forslaget til afgørelse, en særegenhed derved, at dette selskab, eftersom det havde solgt sit datterselskab i september 2003, ikke længere udgjorde en økonomisk enhed sammen med sit datterselskab i det regnskabsår, der i henhold til artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003 skulle anvendes som det relevante for beregningen af loftet på 10% af virksomhedens samlede omsætning.

67 Det var ud fra denne særegenhed, at Kommissionen for hvert af de to omhandlede selskaber foretog en særskilt beregning af det nævnte loft på grundlag af omsætningen, således som denne blev realiseret i løbet af det regnskabsår, der gik forud for vedtagelsen af den anfægtede beslutning.

68 For så vidt som den af appellanten påberåbte forskelsbehandling skyldes en omstændighed, som er særegen for appellanten selv, kan denne ikke med føje gøre gældende, at der er sket en tilsidesættelse af ligebehandlingsprincippet til skade for selskabet.

Tredje appelanbringendes tredje led

69 Kendrion har gjort gældende, at Rettens argumentation er selvmodsigende og mangelfuld. Efter at den i den appellerede doms præmis 51 havde udtalt, at Kommissionen – såfremt det er påvist, at moderselskabet og datterselskabet udgør en økonomisk enhed – har ret til at pålægge moderselskabet, datterselskabet eller moderselskabet in solidum med dettes datterselskab ansvaret for den ulovlige adfærd, anerkendte Retten herefter med urette, at Kommissionen i det foreliggende tilfælde var berettiget til at benytte en fjerde mulighed ved at holde datterselskabet solidarisk ansvarligt for betalingen af en del af den moderselskabet pålagte bøde.

70 I denne henseende er det tilstrækkeligt at anføre, at Kendrions argumentation ikke tager hensyn til det forhold, at selskabet selv og dettes datterselskab indgik i den virksomhed, som overtrådte artikel 81 EF. Som det fremgår af denne doms præmis 55, redegør den appellerede doms præmis 87-89 utvetydigt for, at den bøde, der i den anfægtede beslutnings artikel 2, stk. 1, litra d), blev pålagt Fardem Packaging, skyldes dette selskabs eget ansvar for overtrædelsen.

71 Idet ingen af de tre led i det tredje appelanbringende kan tages til følge, må dette appelanbringende forkastes i sin helhed.

Det fjerde appelanbringende

Parternes argumenter

72 Det fjerde appelanbringende, som Kendrion har anført til støtte for sin appel, vedrører den appellerede doms præmis 18, hvori Retten forkastede appellantens argument om, at sagsbehandlingstiden ved Retten havde været urimeligt langvarig, som værende uden relevans. Retten udtalte i den anledning, at den retslige kontrol, som den udøver, alene vedrører den anfægtede beslutning, og at »[l]ovligheden af denne alene kan bedømmes i lyset af de faktiske omstændigheder og forhold, som Kommissionen havde kendskab til på tidspunktet for beslutningens vedtagelse«.

73 Appellanten har udledt heraf, at Retten er af den opfattelse, at den hverken er kompetent til at træffe afgørelse om fejl, der opstår i løbet af en sag, som foregår ved denne, eller til at afhjælpe disse fejl. Appellanten har anfægtet denne analyse og gjort gældende, at Retten endog er forpligtet til at gribe ind i tilfælde af tilsidesættelse af de almindelige retsprincipper, der er sikret ved Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (herefter »chartret«), og ved den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, der blev undertegnet i Rom den 4. november 1950, og blandt hvilke principper princippet om overholdelse af en rimelig frist er opført. Retten tilsidesatte således EU-retten ved på forhånd at afslå enhver undersøgelse af sit eget virke i den konkrete sag, der var blevet indbragt for den, og denne tilsidesættelse begrunder en ophævelse af den appellerede dom.

74 Kendrion har subsidiært nedlagt påstand om annullation eller nedsættelse af den bøde, som selskabet er blevet pålagt. Selskabet har i den anledning gjort gældende, at selv hvis det lægges til grund, at Retten ikke selv er kompetent til at nedsætte en bøde, der er blevet pålagt ved en kommissionsbeslutning, på grund af den urimeligt langvarige behandlingstid i den sag, som er foregået ved denne, er der under alle omstændigheder ikke noget, der forhindrer Domstolen i at udtale sig om dette punkt, der er grundlæggende for borgernes retssikkerhed, og at drage de nødvendige konsekvenser heraf.

75 Kendrion har under henvisning til de bedømmelseskriterier, der er udviklet i Domstolens praksis, fremhævet sagsbehandlingstiden i førsteinstanssagen, som selskabet har opgjort til seks år og ni måneder. Kendrion har påpeget, at det, der stod på spil i sagen, var vigtigt for selskabet, idet bødebeløbet var flere gange højere end dets nettofortjeneste og svarede til halvdelen af dets egenkapital. Desuden er denne bøde skadelig for selskabets omdømme og meget tyngende i forhold til dets investerings- og ekspansionsmuligheder. Henset til disse forhold er appellanten af den opfattelse, at en nedsættelse af den selskabet pålagte bøde på 5% er berettiget.

76 Kommissionen har principalt bestridt påstanden om, at Retten begik en retlig fejl ved at afslå at undersøge sit eget virke, eftersom sagsbehandlingstiden ved Retten ifølge Domstolens praksis dels ikke kan føre til annullation af den anfægtede beslutning, og det dels ville være uhensigtsmæssigt at forpligte Retten til, i forbindelse med et annullationssøgsmål, at efterprøve, om den har ydet parterne i tvisten en effektiv domstolsbeskyttelse, da Retten i dette tilfælde ville blive sin egen dommer. Kommissionen nærer subsidiært tvivl om, hvorvidt Retten i det foreliggende tilfælde har foretaget en tilsidesættelse af princippet om overholdelse af en rimelig frist for afsigelse af dom.

Domstolens bemærkninger

77 Der skal indledningsvis erindres om, at chartrets artikel 47, stk. 2, bestemmer, at »[e]nhver har ret til en retfærdig og offentlig rettergang inden en rimelig frist for en uafhængig og upartisk domstol, der forudgående er oprettet ved lov«. Således som Domstolen gentagne gange har fastslået, vedrører denne artikel princippet om effektiv domstolsbeskyttelse (jf. bl.a. dom af 16.7.2009, sag C-385/07 P, Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland mod Kommissionen, præmis 179 og den deri nævnte retspraksis).

78 I den egenskab finder denne ret, der var blevet fastslået før chartrets ikrafttræden som et almindeligt EU-retligt princip, anvendelse under et søgsmål til prøvelse af en kommissionsbeslutning (jf. bl.a. dommen i sagen Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland mod Kommissionen, præmis 178 og den deri nævnte retspraksis).

79 I den foreliggende sag forkastede Retten det af Kendrion under retsmødet påberåbte anbringende om, at der var sket en tilsidesættelse af princippet om overholdelse af en rimelig frist for afsigelse af dom, som værende uden relevans uden at undersøge det, med den begrundelse, at den retslige kontrol, som det tilkommer Retten at udøve, alene vedrørte lovligheden af den anfægtede beslutning.

80 Med henblik på at vurdere, om denne forkastelse var velbegrundet, skal der ske en præcisering af de afhjælpningsmuligheder og retsmidler, som den berørte part har adgang til i tilfælde af en tilsidesættelse af nævnte princip.

81 Det skal indledningsvis bemærkes, at en overskridelse af en rimelig sagsbehandlingstid i sin egenskab af rettergangsfejl, der udgør en tilsidesættelse af en grundlæggende rettighed, ifølge Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol skal give den berørte part adgang til effektive retsmidler, som giver vedkommende mulighed for en passende genoprettelse (jf. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 26.10.2000, Kudla mod Polen, Reports of Judgments and Decisions 2000 XI, præmis 156 og 157).

82 Selv om appellanten har nedlagt påstand om ophævelse af den appellerede dom og subsidiært om nedsættelse af den bøde, som virksomheden blev pålagt, skal det bemærkes, at Domstolen allerede har fastslået, at den manglende overholdelse af en rimelig sagsbehandlingstid ikke kan føre til ophævelse af den appellerede dom i en situation, hvor der ikke foreligger nogen holdepunkter for, at den urimeligt langvarige sagsbehandlingstid ved Retten har haft indflydelse på sagens udfald (jf. i denne retning dommen i sagen Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland mod Kommissionen, præmis 190 og 196 og den deri nævnte retspraksis).

83 Denne retspraksis er især baseret på den betragtning, at en ophævelse af den appellerede dom ikke ville afhjælpe den af Retten foretagne tilsidesættelse af princippet om effektiv domstolsbeskyttelse i en situation, hvor den manglende iagttagelse af en rimelig sagsbehandlingstid ikke har haft indflydelse på sagens udfald (dommen i sagen Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland mod Kommissionen, præmis 193).

84 I den foreliggende sag har appellanten ikke fremlagt nogen indicier for Domstolen, der kan godtgøre, at Rettens manglende iagttagelse af en rimelig sagsbehandlingstid har kunnet have indflydelse på udfaldet af den sag, som var blevet indbragt for denne.

85 Det følger heraf, at det fjerde appelanbringende, som er anført til støtte for appellen, ikke kan føre til, at den appellerede dom ophæves i sin helhed.

86 For så vidt som appellanten har kritiseret Retten for ikke at have draget de nødvendige konsekvenser af sin manglende overholdelse af en rimelig sagsbehandlingstid, skal det bemærkes, at appellanten ikke har påstået at have forelagt Retten noget indicium, der kunne antyde, at denne rettergangsfejl kunne have en indflydelse på udfaldet af den sag, som var blevet indbragt for denne, og at den på dette grundlag kunne begrunde en annullation af den anfægtede beslutning.

87 Herudover skal det bemærkes, at Unionens retsinstanser, henset til behovet for at sikre de EU-retlige konkurrencereglers iagttagelse, ikke udelukkende på grund af en tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid kan give en appellant medhold i, at der kan rejses tvivl om den materielle rigtighed eller størrelsen af en bøde, når samtlige de anbringender, der er blevet gjort gældende til anfægtelse af de konstateringer, som Retten har foretaget vedrørende størrelsen af denne bøde og de former for adfærd, som pålægges en sanktion ved denne bøde, er blevet forkastet (jf. i denne retning dommen i sagen Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland mod Kommissionen, præmis 194).

88 Det følger heraf, at en manglende iagttagelse af en rimelig sagsbehandlingstid ikke i forbindelse med behandlingen af et søgsmål, der er anlagt til prøvelse af en kommissionsbeslutning, som pålægger en virksomhed en bøde for overtrædelse af de EU-retlige konkurrenceregler, kan føre til en hel eller delvis ophævelse af den ved denne beslutning pålagte bøde.

89 For så vidt som appellanten over for Retten nedlagde påstand om en nedsættelse af den selskabet pålagte bøde, for at der herved kunne tages hensyn til de skadelige konsekvenser, som blev resultatet for selskabet af den urimeligt langvarige sagsbehandlingstid ved denne ret, skal det fastslås, at en

sådan påstand dels har et andet formål end et annullationssøgsmål, som begrænser sig til en efterprøvelse af lovligheden af den anfægtede retsakt, dels indebærer en gennemgang af andre faktiske omstændigheder end dem, der tages hensyn til i forbindelse med et annullationssøgsmål. Det følger heraf, at Retten ikke begik en retlig fejl ved i den appellerede doms præmis 18 at fastslå, at lovligheden af den anfægtede beslutning – inden for rammerne af det annullationssøgsmål, som var blevet indbragt for Retten – alene kunne bedømmes i lyset af de faktiske omstændigheder og forhold, som Kommissionen havde kendskab til på tidspunktet for beslutningens vedtagelse.

90 Det var på denne baggrund med føje, at Retten forkastede Kendrions anbringende om, at der var sket en tilsidesættelse af princippet om overholdelse af en rimelig frist for afsigelse af dom, som værende uden relevans.

91 For så vidt som appellanten for Domstolen, af de samme grunde som dem, der blev påberåbt for Retten, har nedlagt subsidiær påstand om nedsættelse af den selskabet pålagte bøde, skal det bemærkes, at Domstolen i en lignende situation oprindeligt imødekom en sådan påstand af procesøkonomiske hensyn og for at sikre en umiddelbar og effektiv afhjælpning af en sådan rettergangsfejl og således foretog en nedsættelse af bøden (dom af 17.12.1998, sag C-185/95 P, Baustahlgewebe mod Kommissionen, Sml. I, s. 8417, præmis 48).

92 Senere har Domstolen i forbindelse med en sag vedrørende en beslutning, hvorved Kommissionen fastslog, at der forelå et misbrug af en dominerende stilling, men ikke pålagde nogen bøde, udtalt, at Rettens manglende iagttagelse af en rimelig sagsbehandlingstid kan give anledning til en påstand om erstatning (dommen i sagen Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland mod Kommissionen, præmis 195).

93 Den foreliggende sag vedrører ganske vist en situation, som svarer til den, der gav anledning til dommen i sagen Baustahlgewebe mod Kommissionen. Et erstatningskrav fremsat over for Unionen på grundlag af artikel 268 TEUF og artikel 340, stk. 2, TEUF udgør imidlertid – derved at det kan dække alle de situationer, hvor der er sket en overskridelse af en rimelig frist for en retssag – en effektiv afhjælpning, som finder generel anvendelse med henblik på at gøre gældende, at der er sket en sådan tilsidesættelse, og at pålægge en sanktion herfor.

94 Domstolen bestemmer følgelig, at en tilsidesættelse fra en af Unionens retsinstansers side af dens forpligtelse ifølge chartrets artikel 47, stk. 2, til at pådømme de sager, som den får forelagt, inden en rimelig frist, bør imødegås med, at der indbringes et erstatningssøgsmål for Retten, idet et sådant søgsmål udgør en effektiv afhjælpning.

95 Det følger heraf, at en påstand om erstatning for det tab, der er forårsaget af Rettens manglende iagttagelse af en rimelig sagsbehandlingstid, ikke kan forelægges direkte for Domstolen inden for rammerne af en appel, men skal indbringes for Retten selv.

96 Hvad angår de kriterier, der gør det muligt at vurdere, hvorvidt Retten har iagttaget princippet om overholdelse af en rimelig frist, skal det bemærkes, at den rimelige karakter af fristen for afsigelse af dom bør vurderes på grundlag af omstændighederne i den enkelte sag, såsom sagens kompleksitet og parternes adfærd (jf. bl.a. dommen i sagen Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland mod Kommissionen, præmis 181 og den deri nævnte retspraksis).

97 Domstolen har i den henseende præciseret, at listen over de relevante kriterier ikke er udtømmende, og at vurderingen af den nævnte frists rimelige karakter ikke kræver en systematisk undersøgelse af sagens omstændigheder i forhold til hvert enkelt af disse kriterier, når varigheden af proceduren fremstår som begrundet på baggrund af et enkelt af disse. Sagens kompleksitet eller den omstændighed, at appellanten har udvist forhalende adfærd, kan således anvendes til at begrunde en frist, der ved første øjekast synes for lang (jf. bl.a. dommen i sagen Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland mod Kommissionen, præmis 182 og den deri nævnte retspraksis).

98 Ved undersøgelsen af disse kriterier skal der tages hensyn til det forhold, at det grundlæggende krav om retssikkerhed, som gælder for de erhvervsdrivende, og hensynet til at sikre, at konkurrencen inden for det indre marked ikke fordrejes, har stor betydning under en tvist om, hvorvidt der er sket en overtrædelse af konkurrencereglerne, ikke kun for appellanten selv og dennes konkurrenter, men også for udenforstående på grund af de mange personer, der er berørt heraf, og de involverede økonomiske interesser (jf. bl.a. dommen i sagen Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland mod Kommissionen, præmis 186 og den deri nævnte retspraksis).

99 Det vil ligeledes tilkomme Retten at vurdere såvel rigtigheden af det påberåbte tab som årsagssammenhængen mellem dette tab og den urimeligt lange varighed af den omtvistede retslige procedure ved at foretage en undersøgelse af de beviser, der i den anledning er fremlagt.

100 Det skal i den anledning fremhæves, at det i henhold til artikel 340, stk. 2, TEUF påhviler Retten – i tilfælde af et erstatningssøgsmål baseret på, at den har tilsidesat chartrets artikel 47, stk. 2, derved at den ikke har iagttaget de krav, der er knyttet til overholdelsen af en rimelig sagsbehandlingstid – at tage hensyn til de almindelige retsgrundsætninger, der finder anvendelse i medlemsstaternes retssystemer med henblik på at behandle søgsmål baseret på lignende tilsidesættelser. I den sammenhæng skal Retten bl.a. undersøge, om det er muligt at fastslå, at der ud over et materielt tab foreligger et immaterielt tab, som den berørte part måtte have lidt som følge af fristoverskridelsen, og som i givet fald bør gøres til genstand for en passende godtgørelse.

101 Det tilkommer derefter Retten, der er kompetent i medfør af artikel 256, stk. 1, TEUF, at tage stilling til sådanne erstatningskrav, idet den skal træffe sin afgørelse i en anden sammensætning end den, der behandlede den sag, som gav anledning til den procedure, hvis varighed kritiseres, og idet den skal anvende de kriterier, der er fastlagt i denne doms præmis 96-100.

102 Det må imidlertid konstateres, at varigheden af proceduren for Retten, som nåede op på næsten fem år og ni måneder, ikke kan begrundes af nogen af omstændighederne i den sag, der gav anledning til den foreliggende tvist.

103 Det fremgår bl.a., at perioden mellem afslutningen af den skriftlige forhandling, med Kommissionens indgivelse af duplik i februar 2007, og indledningen af den mundtlige forhandling i løbet af december 2010 varede omtrent tre år og ti måneder. Længden af denne periode kan ikke forklares ved sagens omstændigheder, det være sig tvistens kompleksitet, parternes adfærd eller opståede procedurespørgsmål.

104 Hvad angår tvistens kompleksitet fremgår det af undersøgelsen af den af appellanten indgivne appel, således som denne er sammenfattet i denne doms præmis 12, at de påberåbte anbringender, om end de krævede en grundig undersøgelse, ikke frembød en særligt høj sværhedsgrad. Selv om ca. femten adressater for den anfægtede beslutning anlagde sag ved Retten med påstand om annullation af denne, kunne denne omstændighed ikke forhindre Retten i at udlede essensen af sagsakterne og forberede den mundtlige forhandling inden for et kortere tidsrum end tre år og ti måneder.

105 Med hensyn til parternes adfærd og opståede procedurespørgsmål skal det bemærkes, at det først var efter nævnte udsættelse på tre år og ti måneder, at Retten i december 2010 vedtog en foranstaltning med henblik på sagens tilrettelæggelse ved at anmode Kendrion om skriftligt at besvare et spørgsmål. Appellanten svarede herpå den 12. januar 2011 inden for den fastsatte frist, hvorfor selskabets adfærd ikke har haft nogen konsekvens for den samlede varighed af sagen.

106 Henset til det ovenstående skal det fastslås, at sagsbehandlingen for Retten udgjorde en tilsidesættelse af chartrets artikel 47, stk. 2, derved, at den ikke iagttog de krav, der er knyttet til overholdelsen af en rimelig frist for afsigelse af dom, hvilket udgør en tilstrækkeligt kvalificeret tilsidesættelse af en bestemmelse, der har til formål at tillægge borgerne rettigheder (dom af 4.7.2000, sag C-352/98 P, Bergaderm og Goupil mod Kommissionen, Sml. I, s. 5291, præmis 42).

107 Det følger imidlertid af de betragtninger, der er anført i denne doms præmis 81-95, at det fjerde appelanbringende må forkastes.

108 Det følger af samtlige de ovenfor anførte betragtninger, at ingen af de anbringender, som appellanten har gjort gældende til støtte for sin appel, kan tages til følge, og at appellen følgelig må forkastes i sin helhed.

Sagens omkostninger

109 I henhold til procesreglementets artikel 184, stk. 2, træffer Domstolen afgørelse om sagens omkostninger, såfremt appellen forkastes.

110 I henhold til procesreglementets artikel 138, stk. 1, der i medfør af samme reglements artikel 184, stk. 1, finder tilsvarende anvendelse i appelsager, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Da Kommissionen har nedlagt påstand om, at appellanten tilpligtes at betale sagens omkostninger, og da appellanten har tabt sagen, bør det pålægges denne at bære sine egne omkostninger og betale Kommissionens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser udtaler og bestemmer Domstolen (Store Afdeling):

1) Appellen forkastes.

2) Kendrion NV betaler omkostningerne i forbindelse med denne appel.

Underskrifter